

Eğitim Fakültesi Dergisi

<http://kutuphane.uludag.edu.tr/Univder/uufader.htm>

Bursa Anadolu Arabaları Müzesinde Bir Araştırma: Müzedeki Sanat Eğitimi*

Gonca Erim

*Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü,
Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalı
goncae@uludag.edu.tr*

Özet. Türkiye'nin Marmara bölgesinde yer alan Bursa, tekstil ve otomobil endüstrisi ile ünlüdür. Bursa'nın büyük otomobil fabrikalarından biri olan Tofaş, Umurbey mahallesinde yer alan parkta Anadolu Arabaları Müzesini kurmuştur. Müzenin yapımına 1998 yılının Nisan ayında başlanmış olup 2002 yılında faaliyete geçmiştir. Müzede, bir kral mezarında bulunmuş olan 2000 yıl öncesine ait bir araba tekerleği, çeşitli paytonlar, at arabaları, iki tekerlekli öküz arabaları, top arabaları, Tofaş'ın ilk üretimi olan Murat 124, Murat 131, Kartal ve geçmişten günümüze birçok taşıma aracı bulunmaktadır.

Bu çalışma İlköğretim 7. sınıf öğrencileri ile yapılan bir araştırmanın sonuçlarını içermektedir. Disiplinlerarası sanat eğitimi yöntemi ile çalışılmıştır. Çalışma, özellikle 11-12 yaş erkek öğrencilerin ilgi alanı olan arabaları, müze eğitimini esas alarak incelemektedir.

Çalışmanın amacı, yaşamış oldukları şehirde var olan arkeoloji müzelerinden farklı bir müzeyi sanat eleştirisi ile incelemek ve uygulamalarda cins farklılıklarının araba tasarımlarında etkisi olup olmadığını araştırmaktır.

Öğrenciler, 2000 yıl öncesinin araba tekerleğini ve ilk arabaları gördükten ve sanat eleştirisi yaptıktan sonra, 2000 yıl sonrasının arabalarını tasarlamışlardır. Sonuç olarak, öğrencilerin yaratıcılıkları gözlemlenmiş ve kız-erkek öğrencilerin tasarımlarında farklılıklar bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Müze eğitimi, araba müzesi, sanat eğitimi, disiplinlerarası sanat eğitimi.

Abstract. Bursa which is located in the region of Marmara is famous for its textile and otomotive industry. Tofaş which is one of the leading otomotive factories of Bursa, established an Anatolian Automobile Museum in a park in the district of Umurbey. The construction of the museum began in April in the year of 1998 and the museum was opened to public in the year 2002. In this museum there is a wheel which was found in a grave of a king dating back to 2000 years, various coaches, horse carts, two wheeled ox carts, gun carriages, the first cars manufactured by Tofaş which were Murat 121, Murat 131, and Kartal, there are also many more transportation vehicles from the past until the present.

The present study displays the results of a research conducted with secondary school grade 7 students. It was conducted through interdisciplinary art education approach. This study investigates especially cars which are the interest area of boys aged 11-12 based on museum education.

The aim of the present study is to investigate through criticism of art the archeology museums with a different kind of museum found in the city which they live, and to study whether differences of gender have an influence on car designs.

The students after seeing the wheel of 2000 years ago and the first automobiles, and after studying art criticism, they had designed the cars of 2000 years later. As a result, the students' creativity was observed and differences were found in the designs of the female and male students.

Key Words: Museum education, automobile museum, art education, interdisciplinary art education.

Giriş

Bu çalışmanın amacı sadece sanat eğitimini değil, aynı zamanda kültürel sanat tarihi ile müze ve endüstri kavramlarını öğrencilere öğretebilmektir.

Sözlük anlamı ile Kültür; tarihî, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddî ve manevî değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü olarak tanımlanmaktadır. “Kültür, geleneği, inancı, yaşam tarzını, dünya görüşünü, sanatı ve inancı kapsar.” (Kırıçoğlu, Olcay, *The cultural Effect on Afghani Children’s Art.*, The 31st InSEA World Cogress., New York, 2002)

“Sanat Tarihi öğretiminde karşılaşılan en önemli sorun sanat tarihinin öğrenciyi sıkıcı ve tepkisiz bırakan öğretim biçimidir... Bazı bilim adamları öncelikle bir kültüre ilişkin baş yapıtların incelenmesi yerine, ortaokul öğrencileri ile en çok bildikleri sanat formlarından öğretime başlamak daha doğru olur, kanısındadırlar. Hobben (1984), öğretmenlerin öğrencilerine güzel sanatlarda olduğu gibi popüler sanatlarda da güzel ile çirkin arasındaki ayırımın nasıl yapılacağını öğretmesi gerektiğine inanır. Lanier (1987), ‘film, moda, çizgi romanlar gibi bildik ve çok hoşlanılan formların’ önce öğretilmesi gerektiğini öne sürer. Öğretmenler daha sonra öğrencileri kendi kültür örnekleriyle öteki kültürlere ilişkin örnekleri karşılaştırmaya yönlendirirler.”¹

Bu çalışma, günümüz ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin vazgeçilmez tutkusu olan arabalar üzerine kurulmuştur. Bütün ilköğretim ikinci kademe öğrencileri arabanın ne olduğunu ve hangi parçalardan oluştuğunu bilmektedirler. Özellikle erkek öğrenciler kızlara oranla arabalarla daha fazla ilgilenmekte ve bütün özelliklerini yakından takip etmektedirler. Bununla birlikte, arabanın ve özellikle Anadolu arabalarının tarihi gelişimini pek azı bilmektedir. Bu açıdan öğrencilerin endüstriyi de tanımasını da sağlamıştır.

Yaşadığımız şehir olan Bursa’da bir araba müzesinin varlığını bile bilmeyenler bulunmaktadır. Müze denince ilk akıllarına gelen ise arkeoloji müzesi olmaktadır. Çalışma, onlara müzeleri sevdirmeyi ve bu amaçla ilgilerinin daha yoğun olduğu araba müzesini tanıtmaya hedefini içermektedir. Amaç ise; onlara kendi kültürleri ile birlikte dünya ülkelerindeki araba tarihinin gelişimini anlatıp geleceğin araba tasarımlarını yapmalarını sağlamaktır. Bu sayede geçmiş bugün ve gelecek ile bir köprü kurulmuş olacaktır.

¹ KIRIŞOĞLU, Olcay, Mary Stokrocki, *Ortaöğretim Sanat Öğretimi*, (Secondary Art Education), YÖK/Dünya Bankası (World Bank), M.E.G.P., Ankara, 1997, S.1.31.

Bursa Anadolu Arabaları Müzesi

Türkiye'nin Marmara bölgesinde yer alan Bursa, tekstil ve otomobil endüstrisi ile ünlüdür. Bursa'nın büyük otomobil fabrikalarından biri olan Tofaş, Umurbey mahallesinde yer alan parkta Anadolu Arabaları Müzesini kurmuştur. Müzenin yapımına 1998 yılının Nisan ayında başlanmış olup 2002 yılında faaliyete geçmiştir.

Anadolu Arabaları Müzesinin Bursa'da açılmasına neden olan düşünce, en eski araba sanayiinin ve kültürünün kaynaklarının kent çevresinde bulunmasıdır. Ayrıca Bursa'nın tam ortasında, Arkeoloji Müzesi'nde 2600 yıl önce yapılmış olan bir arabanın da parçaları bulunmakta idi. Anadolu arabalarının bu en eski örneği, müze projesinin başlamasına rehberlik etmiştir.

Türkiye'nin Bursa ilinin Umurbey Bilgi Parkı'nda açılan Anadolu Arabaları Müzesi'nde 2 bin 600 yıl önce yapılmış ilk tekerlekli araçtan, Tofaş'ın son gözdesi Albea ve Sporting'e kadar tekerleğin ve arabanın öyküsü sergilenmektedir.

Anadolu Arabaları Müzesi'ndeki her bir araba çok ince işlemlerden geçirilerek restore edilmiştir. Eski eser restorasyonu uzmanları bu iş için aylarca uğraşmış, zaman içinde değişikliklere uğramış bu arabaları yeniden orijinal durumuna döndürmüşlerdir. Bu araba örnekleri tıpkı günümüzdeki otomobiller gibi, teknik özellikleriyle tek tek değerlendirilerek sınıflandırılmıştır. Anadolu'daki binlerce yıllık araba sanayiinin ve kültürünün canlı ve etkili birer köşe taşı olarak düşünülen müzedeki her araba, Anadolu tasarım tarihinin çok değerli ve anlamlı birer ürünü olarak tarihteki yerlerini almışlardır.

Müzedeki kağından paytona birçok araba tanıtılmaktadır. Ayrıca araba işi ile uğraşan dönemin ustalarının hizmet verdiği dükkanlar da Bursa Tofaş Anadolu Arabaları Müzesi'nde sergilenmektedir. Müzedeki, bir kral mezarında bulunmuş olan 2000 yıl öncesine ait bir araba tekerleği, çeşitli paytonlar, at arabaları, iki tekerlekli öküz arabaları, top arabaları, Tofaş'ın ilk üretimi olan Murat 124, Murat 131, Kartal ve geçmişten günümüze birçok taşıma aracı bulunmaktadır.

Amaç

Çalışmanın amacı, öğrencilerin yaşamış oldukları şehirde var olan arkeoloji müzelerinden farklı bir müzeyi sanat eleştirisi ile incelemek ve uygulamalarda cins farklılıklarının araba tasarımlarında etkisi olup olmadığını

araştırmaktır. Bu amacı gerçekleştirmek üzere aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

- İlköğretim ikinci kademe öğrencilerine sanat tarihini ve müzeleri ilgi alanlarına yönelik olarak nasıl sevdirebiliriz?
- İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin cinsiyet farklılıkları yaptıkları tasarımlara nasıl yansımıştır?
- İlköğretim ikinci kademe öğrencileri yapmış oldukları tasarımların yer aldığı resimlerinde ifade etmek istediklerini gerçekten yapabilmişler midir?
- Bir endüstri ürünü olan arabalar konusu sanat eğitimi derslerinde işlenebilir mi? Nasıl?

Sınırlılıklar

Bu çalışma okul müdürlerinin izni ile Bursa il sınırlarında yer alan biri özel diğeri resmi iki ilköğretim okulunun 7. sınıflarından rastlantısal olarak seçilen birer sınıfla sınırlıdır.

Okullardan biri Ticaret Borsası İlköğretim okulu olup; 11 kız, 14 erkek öğrenci ile toplam 25 öğrenci, diğeri Özel Çakır İlköğretim okulu olup; 12 kız, 10 erkek öğrenci ile toplam 22 öğrenci ile çalışmaya katılmıştır. Çalışmaya katılan öğrenci sayısı 23 kız, 24 erkek ile toplam 47 dir.

Özel okulun sosyo-ekonomik durumu iyi, sanat atölyesi ve malzemeleri tamdır. Devlet okulunun ise sanat atölyesi mevcut fakat malzemeleri yetersizdir.

Toplanan bilgiler, ön araştırma - son değerlendirme sorularına verilen yanıtlar ve uygulama analizleri ile sınırlıdır. Uygulama öncesi Anadolu Arabaları Müzesine gezi yapılarak sanat eleştirisi gerçekleştirilmiştir. Uygulama gezi ile birlikte üç hafta sürmüş olup resim derslerinde gerçekleştirilmiştir.

Özel Çakır İlköğretim okulunda resim öğretmenleri Şükriye Hocaoğlu ve Derya Akmansoy, Ticaret Borsası İlköğretim okulunda resim öğretmeni Fatma Seroğlu, Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitim Bölümü Resim –İş Eğitimi Anabilim Dalında Araştırma görevlisi Tuğba Gürkan, Anadolu Arabaları Müze Müdürü Zeynep Döndüren çalışmama yardımcı olmuşlardır. Öğrenci çalışmaların fotoğraflanması sırasında Resim – İş Eğitimi Anabilim Dalında Öğr. Gör. Alper Bilsel yardımcı olmuştur.

Yöntem

Bu araştırma tanımsal ve eğitsel eleştiri kapsamında nitel bir çalışmadır. Disiplinlerarası çalışmada sanat eğitimi dersi ile müze eğitimi birleştirilmiştir. Çalışma için müze eğitimini içeren bir ders planı hazırlanmış, sanat eleştirisi soruları, uygulanmıştır. Çalışma öncesinde öğrencilerin bilgileri araştırılmış, sonrasında bir değerlendirme soru kağıdı verilmiştir.

Dünyada ve Türkiye’de araba tarihi hakkında bilgiler öğrencilere müze gezisi sırasında anlatılmıştır. Aynı zamanda, sanat eleştirisi ve estetik soruları müzede sözlü olarak öğrencilere sorulmuştur.

Sanat eleştirisi kısmında, Edmund Feldman, Gene Mitler ve Barrett’in sorularından yararlanılmıştır².

Araba tarihi ile ilgili bilgileri gösterge halinde sunmak ve çalışmalarında yararlanmaları amacıyla, dünyada geçmişten günümüze araba fotoğrafları öğrencilerin okullarında sanat atölyelerinin panosuna asılmıştır. Çalışma süresince bu fotoğraflar panoda asılı kalmıştır.

Veriler öğrenci çalışmaları sırasında notlar alarak, fotoğraflayarak, öğrencilere uygulama yaptırarak ve uygulama yaptıkları resim kağıdının arkasına ifade etmek istediklerini yazdırarak, ön araştırma -son değerlendirme soruları verilerek elde edilmiştir.

Çalışmanın süresi üç haftadır. Bir hafta öğrenciler ile birlikte müzeye gidilmiştir. Diğer iki hafta okul atölyelerinde çalışmalar yürütülmüştür. Atölyedeki uygulamalar sırasında öğrenciler tarafından gözlemlenmiş ve soruları yanıtlanmıştır. Sorular düşünce güçlerinin ve yaratıcılıklarının zenginliğine işaret etmektedir. Fakat düşüncelerini resmetmekte zorlanmışlardır. Bu nedenle öğrencilerden tasarımlarının sözlü ifadelerini resimlerinin arka sayfalarına yazmaları istenmiştir. Böylelikle yaratıcı düşüncelerini resmetme yetenekleri de test edilmiştir.

Tartışma

Araştırmanın öncesinde öğrenci bilgilerini ölçmek için “Araba nedir? Tanımlayınız.”, “Bir Araba tasarımı yapmak için bilmeniz gerekenler nelerdir? Tasarımda neler olmalıdır?”, “Bursa’daki araba müzesini daha önce gördünüz mü? Nasıl?” şeklinde 3, sonrasında öğrencileri değerlendirmek için “Bursa Anadolu Arabaları Müzesi gezisinde öğrenmiş olduğunuz tarihi araba isimlerini yazınız.”, “Bursa Anadolu Arabaları Müzesinde yer

² Olcay Kırıçoğlu, Mary Stokrocki, *Secondary Art Education*, YÖK/World Bank, M.E.G.P., Ankara, 1997, s. 1, 19.

alan en eski araba tekerleği kaç yıl öncesine aittir? Hangi malzemelerden yapılmıştır ve nerede bulunmuştur?" şeklinde 2 soru sorulmuştur.

Ön araştırma soruları sonuçları öğrencilerin müze, tarihi arabalar ve parçaları ile ilgili pek bir şey bilmediklerini ortaya çıkarmıştır. Bütün öğrenciler (47) Bursa'da yaşıyor olmalarına rağmen sadece %4 öğrenci (2/47) Anadolu Arabaları Müzesini daha önce görmüştür.

Son değerlendirme soruları, % 89 öğrenci (42/47) tarihi arabaların isimlerini doğru olarak cevaplamış, % 79 öğrenci (37/47) müzede bulunan en eski araba parçasının (tekerleğin) ne zaman, hangi malzemelerden yapıldığını ve bir araba yaparken hangi malzemeler kullanılabileceğini doğru yanıtlamışlardır. % 83 öğrenci (39/47) müzede bulunan ve içinde tarihi tekerleğin bulunduğu mezarın kime ait olduğunu doğru cevaplamışlardır.

Müze eğitimi sırasında öğrencilere burada bulunan arabaların adları ve ne işe yaradıkları sorulmuştur. Bazı öğrenciler arabaların isimlerini altlarında yazılı olan levhalardan okumuşlar ve ne işe yaradıkları hakkında tahminlerde bulunmuşlardır. Cevapların birçoğunda başarılı olmuşlardır. Gezi sırasında bazı arabaların üzerlerindeki motifleri ve çalışma sistemleri hakkında çeşitli sorular yöneltilmiştir. Anlatım sonunda öğrenciler geçmişte yaşayan insanların seyahat ederlerken nasıl ısındıkları, kışın uzun seyahatlere gidip gidemedikleri, far sisteminin olmadığı dönemlerde geceleri ne yaptıklarına dair sorular sormuşlardır. Bu soruların yanıtları yine öğrenciler ile birlikte bulunmuştur.

Sonuç

Bu çalışma müze eğitimi ile başlamış olup öğrencilerin kendi okullarının sanat atölyelerinde yapmış oldukları resimsel tasarımlarının sonuçlarını yansıtmaktadır. Çalışmada farklı bir müze gezilerek müze içerisindeki nesnelere (arabalar) üzerinde sanat eleştirisi yaparak öğrencilerin sanat objelerine daha detaylı bakmaları sağlanmıştır. Sanat eleştirisinden sonra dünyada ve Türkiye'de araba tarihi bilgileri verilerek sanat tarihinin farklı bir mekanda örnekleri gösterilerek yapılmış, böylece öğrenmede kolaylık sağlanmıştır. Bu sayede öğrenciler sanat tarihinin sadece anlatım dilinden kurtulmuş, müzelerin de zevkli bir ortam olduğu bilincine varmışlardır.

Yapmış oldukları resimlerde kız öğrenciler de erkek öğrenciler kadar başarılıdır. Erkek öğrencilerin çizimleri daha fazla teknik özelliklere sahiptir ve mekanik bir gelişim göstermektedirler. % 19 yani 47 öğrencinin 9'u araçlarının gövdesini günümüz arabalarına benzer şekilde resmetmiş diğerleri daha özgün düşünmüşlerdir. % 4 öğrenci (2/47) çizimlerinde

kopyalardan yararlanmıştı. Diğerleri daha yaratıcı olmakla beraber 8 kız 1 erkek öğrencinin resimlerinde “Jet-giller” adlı çizgi filmin ve “ufo”ların etkileri görülmektedir. Bu durum medya ve popüler sanat formlarından kızların daha fazla etkilendiğinin, buna karşılık erkeklerin daha gerçekçi ve mekanik düşündüklerinin göstergesidir. % 77 öğrencinin (36/47) resimlerinde daha yaratıcı oldukları gözlenmiştir.

% 15 öğrenci (7/47) resimlerinde arka planı görüntülememiştir. Arka planı yapan öğrencilerin % 18’i yani 40 öğrencini 7’si yeryüzüyle hiç bağlantısı olmayan uzay görüntüleri, geriye kalan öğrencilerin % 83’ü yani 33/40’ı ise uzayla birlikte binaların görüntülerini de çizmişlerdir.

Renkler çok özgün resmedilmiş olup % 28 öğrenci (13/47) araç tasarımlarını tek renkli, % 51’i (24/47) ise çok renkli boyamışlardır. 2 öğrenci ise resimlerinin üzerine yazılar yazmıştır.

47 öğrenciden 1 erkek öğrenci diğerlerine göre çok büyük farklılık göstermektedir. Bu öğrenci ile görüşüldüğünde kendisinin araba tasarımları ile özel ilgilendiği ve özel imkanları ile bilgisayarda tasarımlar yaptığı öğrenilmiştir. Yapmış olduğu tasarımın arkasında aracının bilgisayar faresi ile yönetildiğini ve göstergelerinin direksiyonda olduğunu ifade etmiştir.

Başka bir erkek öğrenci ise aracını park halinde iken kutu gibi bir eve dönüştürmeyi düşünmüştür.

Öğrencilerin çoğu uçabilen araba, bazıları ise hem uçabilen, hem karada hem de suda gidebilen araçlar resmetmişlerdir. Bu araçların hiçbiri benzin kullanmamakta, güneş enerjisi, elektrik, hava veya su ile çalışmaktadır.

Öğrencilerin çalışmaların arkalarına yapmış oldukları açıklamalara bakıldığında hayal güçlerinin gayet iyi olduğu, tasarımlarında resimleyemediklerini yazılarında ifade etmiş oldukları görülmüştür.

Araştırmanın sonunda tam tersi olması beklenirken, devlet okulu öğrencileri özel okul öğrencilerine göre daha başarılı olmuşlardır. Bu durum, özel okulda okuyan öğrencilerin sosyo-ekonomik düzeylerinin yüksek olmasının onların gelecek kaygılarını azaltmış olabileceğini düşündürmüştür. Özel okulda okuyan 2 kız 1 erkek öğrenci aracın mekanik özelliklerinden çok konforu ile ilgilenmişler; jakuzi, yatak odası, yüzme havuzu, tuvalet, solarium odası, restaurant, bar ve ışınlanma sistemi bulunan araçlar çizmişlerdir.

Sonuçta öğrencilerin geçmiş, günümüz ve gelecek hakkında düşünceleri ve bu düşüncelerini kağıda aktarmaları için güzel bir fırsat değerlendirilmiştir. Öğrenciler, öğretmenler ve okul idaresi bu çalışmada ki memnuniyetlerini

belirtmişlerdir. Bir endüstri ürünü olan arabalar konusunun sanat eğitimi derlerinde nasıl işlenebileceği örneği ile sanat tarihinin ve müze eğitiminin sevdirmesi sağlanmıştır.

** *InSEA 7. Uluslararası Avrupa Bölgesi Kongresi (01–06 July 2004-İstanbul) 'nde bildiri olarak sunulmuştur.*

Kaynakça

- BARRETT, T., Critical Inquiry, The Ohio Partnership for the Visual arts: Regional Institute for Educators. Sponsored by the Getty Center for Education in the Arts and Ohio State University. Columbus, OH, 1990.
- Brochure of Museum of Anatolian Carriages-Tofaş. Bursa.
- Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi, Cilt 2, Yem Yay., İst., 1997.
- ERİM, Gonca., Bazaar Bridge Drafting And The Irgandı Bridge An Art Criticism Study On The Irgandı Bridge., The 31st InSEA World Cogress, New York, 2002.
- FELDMAN, E., Becoming human through art: Aesthetic experiences in the schools., Englewood Cliffs., Prentice Hall, 1970.
- FILIPPONİ, Stefano- Annalisa Fineschi, Florence for Kids, Lapis, Roma, 1998.
- KIRIŞOĞLU, Olcay, Sanatta Eğitim. Görmek, Öğrenmek, Yaratmak, Pegema yay., 2. Baskı 2002.
- KIRIŞOĞLU, Olcay, The cultural Effect on Afghani Children's Art., The 31st InSEA World Cogress., New York, 2002
- KIRIŞOĞLU, Olcay, Mary Stokrocki, Ortaöğretim Sanat Öğretimi. (Secondary Art Education) YÖK/Dünya Bankası (World Bank), M.E.G.P., Ankara, 1997.
- MITTLER., G., Art in Focus.(Integration criticism, history and studio). Peoria, IL: Glencee, 1986.
- STOKROCKİ, M., "Qualitative Forms of Research Methods" Reseach Metods and Methodologies for Art Education., NAEA Publication., 1997
- Temel Britannica Ansiklopedisi, Cilt 11, Ana Yay. A.Ş., Hürriyet Ofset, İst., 1993
<http://otomobilkulubu.sitemynet.com/tarih.htm>, Otomobil tarihi.